

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

1

בס"ד | גיליון 77
פסח התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

מין הגר"ח קניבסקי מספר מעשה שהיה בתקופת אביו

סיפר מין הגר"ח קניבסקי שליט"א, שהוא זוכר מעשה שהתרחש בבני ברק לפני שנים רבות.

אשה נהרגה רח"ל בתאונה ליד בית הכנסת הגדול בבני ברק. כיוון שאיש לא זיהה את ההרוגה, והיה זה בתקופה שבה בוצעו ניתוחי מתים בארץ, התעורר חשש כבד שהמשטרה - שכבר היתה במקום - תיקח את הגופה לנתיחה שלאחר המוות.

כמה ת"ח שניקלעו למקום התאונה, נטלו את גופת האשה וסגרוה בתוך אחד החדרים של בית הכנסת, ובינתיים הועברה הודעה ברמקול בכל רחבי העיר על מת מצוה המוטל ליד בית הכנסת הגדול.

בתוך זמן קצר התכנסו ובאו למקום אלפי איש, ובהם גדולי הת"ח וראשי הישיבות, שביקשו לזכות במצוות הבאתו לקבורה של מת מצוה. משראו קציני המשטרה את הקהל הרב, פרשו מכוונתם ליטול את הגופה לנתיחה, וההלוויה נערכה בנוכחות כל הקהל הקדוש עשנה כאמור מסלתה ושמנה של עיר התורה.

הגר"ח קניבסקי המשיך לספר שאימו הצדקנית ע"ה, אשת מין ה'קהילות יעקב' זצ"ל, זכרה את האשה שנהרגה עוד מימי ילדותה ונעוריה בעיר קובנא, וכבר שם - בתקופה שמרבית יהודי העיר נימנו על אנשי בית המדרש - לא היתה נחשבת לאשה יראת-שמים, בלשון המעטה.

מדוע זכתה האשה להלוויה שכזו, שבה השתתפו כמה מגדולי העיר בני ברק, וציבור ענק של ת"ח? - שאלו את הסטייפלער.

ומרן זצ"ל השיב, שזכור לו שאשה זו, למרות שעברה על עבירות חמורות שבתורה קברה מתים בתקופת השואה במסירות נפש, ולכן זכתה למה שזכתה.

(עלינו לשבח ויקרא עמ' קמ"ח-קנ"ד)

י' המכות כנגד י' ניסים שנעשו לאבותינו בביהמ"ק שמנעו ישראל מלבוא אליו

והנה נראה עוד לפרש שעשרה מכות אלו באו עליהם כנגד עשרה ניסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש (אבות ה' ה'), והם עיכבו לישראל שם ולא רצו לשלחם מיד, לכן היכם בעשרה מכות אלו מדה כנגד מדה.

כנגד נס לא הפילה אשה מריח בשר הקודש, שלח ערוב שהיו חוטפים ילדיהם ומשכלם כארז"ל (תנחומא בא סימן ה').

כנגד נס לא הסריח בשר הקודש, שלח צפרדעים, דכתיב (שמות ח' י'): 'ויצברו אותם חמרם חמרם ותבאש הארץ'.

כנגד נס שלא נראה זבוב בבית המטבחים, מסיבת זריזות הכהנים שכל כך היו מרחצים המקום באופן שלא ישר טיפת דם, כנגד זה שלח דם בכל יאוריהם.

כנגד נס לא אירע קרי לכהן גדול, שלח שחין בהן הממעט הזרע כאחז"ל (כתובות דף עז:).

כנגד נס שלא כיבו הגשמים אש של עצי המערכה, שלח ברד שהיה אש מתלקחת בתוך הברד, ולא היה נוצח המים את האש.

כנגד נס ולא ניצחה הרוח את עמוד העשן, שלח כיני שבמכה זאת לא נצחו החרטומים והודו ואמרו 'אצבע אלקים היא' (שמות ח' ט"ו).

כנגד נס שלא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, שלח ארבה הממעט הלחם.

כנגד נס עומדין צפופין ומשתחוים רווחים, שלח חושך שהיושב לא היה יכול לעמוד ומי שהיה עומד לא היה יכול לישוב (עיין רש"י שמות י' כ"ב).

כנגד נס לא הזיק נחש ועקרב בירושלים, שלח דבר הנושך וממית ומכלה כנחש.

כנגד נס לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, שלח מכת בכורות שהבכור נוטל נחלה מרווחת שהיא פי שנים.

(הגדה של פסח מעשה ניסים)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 77
פסח התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

העונש עד דור רביעי

שמות ל"ד ז': "נצור חסד
לאֲלֹפִים נְשֵׂא עֵוֹן וְפָשַׁע
וְחַטָּאת וְנִקְה לֹא יִנְקָה פֶקֶד
עֵוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל בְּנֵי
בָנִים עַל שְׁלִישִׁים וְעַל
רְבִיעִים".

וברש"י ד"ה ועל רבעים:
"דור רביעי...". 'דור
רביעי' הוא מדה כנגד
מדה. מאחר שרחמי האב
על הבן, אינם אלא עד
דור רביעי בלבד, לפיכך
העונש אף הוא אינו אלא
עד דור רביעי, שהרי עד
כאן רחמי האב על הבן.

(דברי בינה הובא בפניני
התורה, שמות עמוד ק"ס)

מדוע הרג הקב"ה את המצרים בלילה

בחצי הלילה: מדרש תנחומא (לך לך סימן ט'): "כתיב ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו וכים וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק... אמר לו הקב"ה לאברהם: אתה עשית הרג בשונאי מחצי הלילה עד הבקר, חייך אני אעשה הרג בשונאי בניך מחצי לילה עד הבוקר ובמדה זו אני פורע להם, הה"ד ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה (שמות י"ב כ"ט)".

בשמות רבה (י"ח ט'): "ד"א ויהי בחצי הלילה, משל למלך שהפכה המדינה שעבודה על השבויים שבאו אליהם אף הוא הפך עליהם את הדין והרגם, כך מצרים הפכו גזירתן על ישראל שיהיו עושיין ביום ובלילה ושנתנו מלאכת איש על אשה ומלאכת אשה על איש, אף האלקים הפך עליהם את הדין והרגן בלילה, שנאמר: ויהי בחצי הלילה, כשם שהפך סדום בלילה כך הרג בכורי מצרים בלילה, לכך אמר דוד (תהלים ע"ו ח'): אתה נורא אתה ומי יעמוד לפניך מאז אפך".

על שרצו החבושים בבית האסורין להישאר תמיד חבושים ובלבד שלא ייצאו ישראל ממצרים – אכן נשארו ומתו שם...

ועוד שם (שם, י'): "הרבה נסים עשה הקב"ה לישראל... הרג בכורי שבי שהיו אומרים לשבוי שהיה חבוש בבית האסורין רצונך שתצא ויגאלו ישראל? והוא אומר: לא נצא מיכן לעולם כדי שלא יצאו ישראל לכך דנן עמהם, מבכור פרעה עד בכור השבי...".

מדה כנגד מדה כנגד מה שאמר פרעה

"... מי ה' אשר אשמע בקולו, אמר ליה הקב"ה: אתה אמרת מי. חייך במי אתה לוקה, מי ים למפרע בים אתה יודע מי אני, אתה אמרת: לא ידעתי את ה', חייך למחר אתה אומר: ה' הצדיק. אתה אמרת: וגם את בני ישראל לא אשלח, חייך למחר אתה אוחז ביד כל אחד לשלחו, שנאמר: ויהי בשלח פרעה".

(ילקוט שמעוני שמות רמז קע"ה)

פרעה עשה עצמו אלוה - אמר הקב"ה: אתה לו לאלהים

שמות ז' א': "ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אֱלֹהִים לְפָרְעֹה וְאַהֲרֹן אַחִיד יְהִי נְבִיאֲךָ".

ראה נתתיך אלהים: "לפי שעשה עצמו אלוה שנאמר: לי יאורי, אמר הקדוש ברוך הוא: אתה לו לאלהים".

(דעת זקנים מבעלי התוספות)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

3 |
בס"ד | גיליון 77
פסח התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

**רות שהסכימה לקבל על עצמה
עירובין ויחוד, זכתה שיצאו ממנה
דוד ושלמה שגזרו על עירובין ויחוד**

יבמות דף מז: "... ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה, אמרה לה (נעמי לרות): אסיר לך תחום שבת! באשר תלכי אלך. אסיר לך יחוד - באשר תליני אליך".

שני האיסורים תחומין ויחוד היו כרוכים בהליכת רות ונעמי לארץ ישראל, ולפיכך נזכרו דווקא הם. ועקב הסכמת רות, זכתה ויצא ממנה דוד מלך ע"ה שגזר על יחוד פנויה, וכן שלמה שתיקן עירובין לשבת. (ע"פ החת"ס, רות)

אבנים כנגד אבנים

שמות ז' ט': "ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן קח משך ונטה ידך על מימי מצרים על נהרותם על זאריהם ועל אנגמיהם ועל כל מקנה מימיהם ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים ובצעים ובאבנים". פירוש: לכאורה יש לתהות אמאי היה הדם באבנים? ונ"ל בס"ד שי"ל שהמצרים השתמשו בילדי היהודים כאבנים (בהכניסם בקירות במקום אבנים) - על כן עתה בא הדם גם באבנים.

קרבן פסח - עונש למצרים על שציערו את ישראל כשהכינו לעצמם בשר

"במצרים היו משועבדים ישראל פ' שנה, והיה המצרי הולך במדבר ותופס איל או צבי ושוחטו ושופת את הסיר ומבשל ואוכל, וישראל רואין ולא טועמין, שנאמר (שמות ט"ז ג): 'בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע', לא כתיב 'באכלנו מסיר הבשר' אלא 'בשבתנו' שהיו אוכלין לחם בלא בשר.

א"ל הקב"ה: אתם זינקתם את בני בבשר שהייתם אוכלין ולא הייתם נותנין להם, אף אני אעשה לבני שישחטו את הצאן שאתם משתחווים להן והן אוכלין ואתם נמסים, למה שאני דיין אמת, הוי 'פלס ומאזני משפט לה', לכך נאמר 'משכו וקחו לכם צאן'".

(שמות רבה ט"ז ד')

פרעה פחד מהנהגת מדה כנגד מדה

שמות י"ד כ"ה: "ויסר את אפן מן מִצְרַיִם וַיִּנְהַגְהוּ בְּבִדְתָא וַיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחֵם לָהֶם בְּמִצְרַיִם".

ויאמר מצרים אנוסה משראל, כי פרעה ראה כל מה שעשה הקב"ה בעשר מכות, מדה כנגד מדה, כמו שאמרו ז"ל במדרש, וראה שעשה עמהם גזרת 'כל הבן הילוד', ולזה פחד לרדוף אחריהם, ולזה הקב"ה חיוק לבו, שנאמר: 'ויחזק ה' את לב פרעה וירדוף', שאין חזוק אלא במקום רפיון, עתה כשבא לים ונכנס בו, אמר, ודאי עתה גובה ממנו גזרת 'כל הבן הילוד' כל מה שנלחם להם היה מדה כנגד מדה וזה גם כן מדה כנגד מדה".

(שפתי כהן)

דין פרעה בגיהנום להיות שומר הפתח

שמות ה' א': "וַאֲחֵר בָּאוּ מִשֵּׁה וְאֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרָעָה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיִּחַגְּוּ לִי בְּמִדְבָּר".

באוצר מדרשים (גן עדן; גיהנום): "חמשה בתי דינים קבועים בגיהנום וכולן ראה ישעיה... נכנס בבית חמישי ומצא שם הבית מלא עשן ומצא שם הפחות והסגנים והגזברים ופרעה הרשע יושב עליהן ומשמר פתחו של גיהנום, ואומר להם לא היה לכם ללמוד ממני כשהייתי במצרים? ועדיין יושב ומשמר כל פתח ופתח מגיהנום".

פירוש: איתא במדרש שבארמון פרעה היו 400 פתחים והעמיד ליד כל פתח 60,000 שומרים ובנוסף לשומרים, היו על כל פתח ופתח אריות, דובים וחיות רעות, המונעים את הכניסה לארמון. נמצא שפרעה רצה למנוע כניסה לארמונו וכך לא יוכלו להיכנס אליו משה ואהרן (אלא שעשה להם ה' נס כמתואר במדרשים), ועל כן דינו שיהיה הוא שומר הפתח...

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

הכבדת לב פרעה על הכנידו עבודת בני

"... ובאמת לא עביד הקב"ה דינא בלא דינא (ברכות דף ה.ה), ואינו בא בטרוניא עם שום בריה (ע"ז דף ג.), ואיך יתכן שיכביד הוא יתברך שמו את לב פרעה ועל ידי זה יענש פרעה יותר? אלא שהקב"ה מודד מדה כנגד מדה (סנהדרין דף צ.א.) ולכן שלח תחלה את משה רבינו ע"ה, כאשר נודע לפרעה התעוררות הגאולה סיבב סבובים להכביד לב בני ישראל לנטותם מהקב"ה בעבור תכבד ידו עליהם ויבטל הגאולה, ואז שפיר מדד הקב"ה לפרעה במדתו ממש, שהכביד גם הוא יתברך שמו את לבו של פרעה כדי שיענש על ידי זה יותר, וזהו תירוץ נכון".

(ערבי נחל, ויקרא פסח - דרוש ב')

שמות י"ד כ"ז: "וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרַע לְאֵיטָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם".

בשמות רבה (ט"ו ט"ו): "... אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: 'נטה ירך על הים', מיד 'ויט משה את ידו', ומצרים 'נסים לקראתו' היה צריך לומר 'מצרים נסים אחריהם' וכי יש אדם בורח מן חבריה ונס לקראתו? אלא שהטעה אותם הקדוש ברוך הוא, ולא היו מוצאין היכן לנסו והיו נסים לקראתו עד שנשתקעו תהומות, שנאמר (שמות י"ד כ"ז): 'וינער ה' את מצרים בתוך הים, ורוח הקודש צווחת ואומרת (איוב י"א כ'): 'ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם...'

המצרים זכו למות כמאמינים בני כופרים

ברגעים האחרונים לחייהם חשו המצרים על בשרם את יכולתו המופלאה של הבורא, סבוב פשוט לאחור ומנוסה, נעשו בלתי אפשריים לחיילים מאומנים ומנוסים, לא לאחד ולא לשניים, אלא לכולם. הם ראו את הסכנה העצומה, המוח שידר פקודות לגוף: ברח! הסתובב לאחור! אבל הם לא היו מסוגלים. כח עליון שלט עליהם והובילם הישר אל קברם בים. לפתע הוברר להם כי יש שליט לעולם! עד כה הם חוו את עשר המכות וראו שליטה מופלאה של ה' בכל המתרחש סביבם, וגם בחיים ובמוות. עתה הם חוו את שליטתו אף על מחשבותיהם. בתוך הים הם הוסיפו לחוות ניסים נוספים, וכך יצאו מן העולם הזה כשהם מאמינים בני כופרים.

במצרים התקיימה סדנת אמונה מוחשית בה'. מגיעה להם, איפוא, מתנת פרידה בדמות מנה מזוקקת של אמונה בה'...

המוות הגיע להם, אין כל צל של ספק בדבר, לרשעים כאלה אין כל זכות להמשיך לחיות אפילו רגע אחד. אך מדוע זיכה אותם ה' להגיע להכרה מופלאה זו לפני מותם? במה זכו לכך?

המצרים ערכו בארצם יריד אמונה ענקי! כל העולם הזדעזע לשמע המאורעות המחרידים הרודפים זה אחר זה במעצמת העולם, מצרים. לא היה איש שלא שמע על המכות ועל יציאת מצרים. בארצם התקיימה סדנת אמונה מוחשית בה'. מגיעה להם, איפוא, מתנת פרידה בדמות מנה מזוקקת של אמונה בה'...

(כוכב יעקב הפטרת בהעלותך)

מפני שהרשע אינו מודה במתנתו ובמי שנתנה לו – על כן יאבד את מתנתו

"אף אתה הקהה את שיניו": יש להתבונן, מדוע יש להקהות דווקא את שיניו של הרשע? בנדה (דף ל:) למדנו שמשביעים את העובר לפני צאתו לעולם "תהי צדיק ואל תהי רשע", והלך זה ועבר על כך. ולכן מקהים את שיניו כדי שיזכור מה קרה מיד לאחר שנשבע ויצא לאוויר העולם והיה תינוק ללא שיניים!

לאחר שנשבע קיבל הרשע שיניים במתנה (שהרי נולד ללא שיניים), ומפני שאינו מודה במתנתו ובמי שנתנה לו – על כן יאבד את מתנתו (שיניו).

ובאופן אחר. מדוע מגיבים לשאלת הרשע ב"אף אתה הקהה את שיניו"? ו"ל, דמאחר שהרשע הרהיב עוז ופתח פיו והתריס כנגדנו בחוצפה, על כן עונשו שנשבור את שיניו, והוא מדה כנגד מדה, מאחר שיהיה חסר שיניים – יתבייש מעתה לפתוח שוב את פיו (וכן על זה הדרך "ל, קהה מלשון כהה, אף אתה צבע את שיני הברן הרשע בצבע כהה, ומעתה יתבייש לפתוח שנית את פיו...).

לעילוי נשמת: רבי אפרים ב"ר אברהם ברוך זצ"ל, הר"ר ברוך ב"ר יוסף ז"ל
הנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

